

İSLÂM KÜLTÜRÜNDE KIYAMET MİTOLOJİSİNİN TEMEL ESKATOLOJİK MİTLERİ Fundamental Escathological Myths of Apocalyptic Mythology in Islamic Culture

Fatih SANCILI*

ÖZET

Eskatoloji, dünya yaşamının sonunu ve öte dünya hayatını araştıran bilim dalının genel adıdır. Bu bilim dalının mitleri ile İslâm inancının kıyamet ve alametlerinden kastedilen mana aynıdır. Bu mit ya da alametler öteden beri insanların ilgisini çok fazla çeken alanlardan biri olmuştur. İlahî dinlere göre, bu dünya düzeni genel bir yıkım ile kesin olarak yok olacaktır. Tüm insanlar bu dünyada yaptıklarının hesabını vermek için tekrar diriltileceklerdir. Kur'an-ı Kerim dünya hayatının ne zaman son bulacağını Allah'tan başka kimsenin bilmediğini haber vermiştir. Ancak Hz. Peygamber kıyametin habercisi olan olağan dışı olaylardan bahsetmiştir. İnsanlara hatırlatma ve uyarıda bulunmuş ve onların bazı özelliklerini tanıtmıştır. Kaynaklarda uzun uzun anlatıldığı şekliyle ortaya başlı başına bir İslâm eskatalogya mitleri çıkmıştır. Tabi konuyu tüm boyutlarıyla ortaya koymak zordur. Huzeyfe b. Esid el-Gifârî'nin rivayet ettiği bir hadiste şu mitler söylenmiştir: 1. Duhân. 2. Deccâl. 3. Dâbbe. 4. Güneşin batıdan doğması. 5. Hz. İsa'nın gökten inmesi. 6. Ye'cüc ve Me'cüc'un çıkışı. 7. Doğu'da bir yerin batması. 8. Batı'da bir yerin batması. 9. Arap yarımadasında bir yerin batması. 10. Yemen bölgesinde bir ateşin çıkışı ki bu ateş, arkasında mahşere sürmedik hiç kimseyi bırakmayacaktır. Bu eskatolojik mitler İslâm müntesipleri tarafından şüphe götürmez biçimde kabul edilmiştir. Çünkü haberi Hz. Peygamber vermiştir. Allah bu olaylardan sonra kıyametin kopmasını dilemiştir. Yaptığımız çalışmada, Huzeyfe b. Esid el-Gifârî'nin bu rivayetine dayanarak İslâm kültüründe bir olgu olan kıyamet alametlerinin genel bir izahatı verilme çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Mezhepleri Tarihi, İslâm kültürü, Kıyamet mitolojisi, Eskatoloji.

ABSTRACT

Eschatology is the general name of the branch of science that studies the end of worldly life and the life of the next world. The meaning of the myths of this branch of science and the doomsday and portents of the Islamic faith is the same. These myths or omens have always been one of the areas that attracted the destructions. All people will be resurrected to account for their deeds in this world. The Qur'an informs us that no one but Allah knows when the worldly life will end. However, The Prophet talked about extraordinary events that heralded the apocalypse. He reminded and warned people and introduced some of their characteristics. As described at length in the sources, an Islamic escatalogia myths emerged in its own right. Of course, it is difficult to reveal the subject in all its dimensions. In a hadith narrated by Huzayfa b. Esid al-Gifari, the following myths are said: 1. Dukhan. 2. Antichrist. 3. Dabba. 4. The sun rising from the west. 5. The descent of Jesus from heaven. 6. The emergence of Gog and Magog. 7. The sinking of a place in the East. 8. The sinking of a place in the West. 9. The sinking of a place in the Arabian Peninsula. 10. The outbreak of a fire in the Yemen region, which will not leave anyone who did not lead the apocalypse behind it. These eschatological myths were accepted without a doubt by the followers of Islam. Because the news The Prophet gave. Allah wished the end of the world to come after these events. In our study, based on this narration of Huzayfa b. Esid al-Gifari, a general explanation of the signs of the apocalypse, which is a phenomenon in Islamic culture, has been tried to be given.

Keywords: History of Islamic Sects, Islamic culture, Apocalyptic mythology, Eschatology.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, fatih sancili@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0905-7700.

Giriş

Eskatalogya mitosları iyi ile kötünün, aydınlık ile karanlığın, haklı ile haksızın, güçlü ile zayıfın, hakikat ile yalanın bitmeyen mücadelesini anlatır. Tarih boyunca mevcut olan bu kadim çatışmanın zengin bir mitos dili ile anlatılması bu mitleri herkes için cezbedici hale getirmiştir.

Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin (ö. 42/663) rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir:

Bir duvarın gölgesinde oturuyorduk. Hz. Peygamber bizi görünce yanımıza geldi. "Neyi konuşuyorsunuz?" diye sordu. Biz de: "kıyameti" diye cevap verdik. Hz. Peygamber bize şöyle dedi: "Ümmetim on alameti görmeden kıyamet kopmayacaktır. Duhân; Deccâl; Dâbbe; Güneşin batıdan doğması; Hz. İsa'nın gökten inışı; Ye'cûc ve Me'cûc'un çıkışı; Doğu'da bir yerin batışı; Batı'da bir yerin batışı; Arap yarımadasında bir yerin batışı; Yemen bölgesinden bir ateşin çıkışı ki bu ateş, arkasında mahşere sürmedik hiç kimseyi bırakmayacaktır. (Müslim, Fiten, 39; Ebû Dâvûd, Melâhim, 12).

İslâm âlimleri, bu hadisi kıyametin alametlerini betimleyen haber olarak kabul etmişlerdir. Hadis kitaplarında bu alametleri açıklayan çok sayıda hadis bulunmaktadır. Tüm Müslümanlar mezhep ve fırka ayrılıklarına rağmen hadis kaynaklarının fiten ve melâhim bölümlerinde kıyamet ile ilgili verilen haberlerde birleşmişlerdir. Hz. Peygamber'in "ahir zamanda şunlar olacaktır" tarzındaki bu tip çok sayıdaki hadisi İslâm düşünce ve kültür evreninin zenginliğini gösterir. Bu rivayetlerde eskatolojik mitlerle ilgili son derece önemli özel hikmetli bilgiler söz konusudur. Hadislerde dünyanın sonunda meydana gelecek hadiseler sembolik bir dil kullanılarak anlatılmıştır. Bu hadisler oldukça zengin imgesel malzemelerle doludur. Kevserî (1879-1952) Hz. Peygamber'in ahir zamanda zuhur edeceğini söylediği Dâbbe, Deccâl, Ye'cûc ve Me'cûc gibi alametlere delalet eden hadislerin manevî tevatür derecesinde olduğunu söylemiştir (Kevserî, 1987, s. 55). Kıyametle alakalı betimlemeler gayb alanına girer. Gayb alanındaki bilgiler ancak Kur'an'ın veya Hz. Peygamber'in haber verdiği kadar öğrenilebilir (Gençtürk, 2014, ss. 4-5). Allah'ın Hz. Peygamber'in bildirmesini murad ettiği kıyametle ilgili rivayetler Müslümanlar tarafından inanç esaslarından kabul edilmiştir (İbn Mende, 1985, s. 2/911-913). Konuyu doğrudan doğruya hadis nakli çerçevesinde ele alarak mitoloji diliyle anlamaya çalışmak, hiçbir biçimde bu hadislerin asal gerçekliklerini sorgulama amacını taşımadığını söylemekte fayda vardır. Hadislerde zikredilen alametler kozmik boyutlardaki önlenemeyecek felaketin habercisidir. Burada mitoloji dilinin işlevi, halkın dinî inanışlarını, imgeleri kullanarak, simgesel tabirlerle aktarmaktır (Hooke, 2002, s. 15). Böylelikle İslâm toplumundaki kutsal anlatan eskatolojik mit ya da mitosların yapısını ve işlevini kategorik olarak daha iyi anlamaya ışık tutar.

1. Kıyametin Mahiyeti

Sözlükte ayağa kalkmak, doğrulmak anlamlarında masdar olan kıyamet, İslâm kozmolojisinde Allah'ın evrenin kozmik düzenini alt üst ettikten sonra tüm ölüleri yeniden dirilterek kabirlerinden ayağa kaldırması manasındadır (Râgıb el-İsfahânî, 2009, ss. 690-691).

İslâm inancı açısından kıyamet gerçektir, dünyanın varlığı ve insanın ölümlü olması bunu kanıtlamaktadır. Klasik kaynakların bize bildirdiğine göre kıyamet iki çeşittir: Birincisi küçük kıyamettir. Bu insanın kendi ölümüdür. Kişi ölünce onun kıyameti kopmuştur. Bundan amaç ölüm, yargılama, cennet ve cehennem üzerinde sürekli bir düşünce yoğunluğunu sağlamaktır. İkincisi büyük kıyamettir. Evrenin tümüyle yerle bir edilerek tüm insanların yeniden dirilmesini ifade eder. Kıyametin evrensel algısı genel olarak bu anlamı karşılar (Muttakî el-Hindî, 1985, s. 14/554-578). Bütün mahlûkat korkunç bir sesle aynı anda öleceği için kıyametin kopacağı vakte kıyamet "saat"i denmiştir (İbnü'l-Esîr, 1963, 2/460). Kıyametin

alametleri ise iki grupta tasnif edilmiştir: İlki kıyametin küçük alametleridir. Bunlar uzunca bir sürece yayılmış olup devam eden çokça olaylardır. İkincisi büyük alametlerdir (Reşîd Rızâ, 1990, s. 9/407-408). Büyük alametler kıyamete yakın vakitte ortaya çıkacak belirli sayıdaki önemli olaylardır. Kıyametin küçük alametleri, kıyamet vaktinden önceki alametlerdir. Büyük alametler birbiri ardına gelecek ve Allah'ın takdir ettiği zaman sonrasında kıyamet kopacaktır (Berzencî, 2005, s. 27). Küçük kıyamet alametleriyle büyük kıyamet alametleri arasındaki fark, büyük kıyamet alametlerinin ardından kıyametin saatinin gelmesi ve tüm insanların onları hissedecek olmasıdır (Arîfî, 2011, s. 35). Kıyametin küçük alametleri bu çalışmanın konusu değildir.

Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin naklettiği bu hadisteki "güneşin batıdan doğması"nın sıralamadaki yeri konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bunun sebebi Abdullah b. Amr'ın (ö. 65/685) rivayet ettiği şu hadistir: "Ben Resulullah'tan işittiğim hadisleri ezberledim. Resulullah şöyle dedi: "Kıyametin ilk belirtisi güneşin battığı yerden doğması veya Dâbbe'nin kuşluk vakti insanların önüne çıkması olacaktır. Hangisi önce olursa öbürü onu takip edecektir." (Müslim, Fiten, 23).

Hadis âlimi Ebû Abdullah el-Kurtubî (ö. 671/1273) kıyamet alametlerinin sıralaması hakkında şöyle demiştir: "Deccâl'in zuhuru, sonra Hz. İsa'nın inişi, sonra Ye'cûc ve Me'cûc'un zuhuru ve sonra güneşin batıdan doğuşu gerçekleşecektir." (Kurtubî, 2004, s. 3/1264).

Hadisci İbn Hacer (ö. 852/1449) ise şu değerlendirmeyi yapmıştır:

Deccâl'in ortaya çıkışı toplum düzeninde genel bir değişikliğe işaret eden kıyamet belirtilerinin ilkidir. Bu durum İsa b. Meryem'in ölümüne kadar devam edecektir. Dâbbe'nin ortaya çıkmasından sonra gerçekleşecek olan güneşin batıdan doğması ise kozmik düzende değişikliğe işaret eden belirtilerin ilki olacaktır. (İbn Hacer, 2010, s. 11/352-353).

Hadis kaynaklarında kıyametin büyük alametlerinin sırasını söyleyen açık bir haber bulunmamaktadır. İbn Hacer'in söylemine göre, hadisci Şerafüddîn Hüseyin b. Muhammed et-Tîbî'nin (ö. 743/1343) şu tasnifi yaygınlık kazanmıştır:

Kıyametin alametleri iki gruptur. Birinci grupta yer alanlar: 1. Deccâl'in çıkması. 2. Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesi. 3. Ye'cûc ve Me'cûc kavimlerinin yeryüzünü istila etmesi. 4. Üç ayrı kara parçasının yere batması. İkinci grupta yer alanlar: 1. Duhân'ın ortaya çıkması. 2. Güneşin batıdan doğması. 3. Dâbbetü'l-arz'ın ortaya çıkması. 4. İnsanları önüne katıp mahşere sevk eden bir ateşin çıkması. (İbn Hacer, s. 11/352-353).

Birinci grupta yer alanlar kıyametin yaklaştığını haber veren alametlerdir. İkinci grupta yer alanlar kıyametin husulünü haber veren alametlerdir. Bu gruptakiler hâsıl olunca kıyamet kesinlik kazanacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de kıyametin kopma vaktini bildiren herhangi bir ayet bulunmamaktadır (Mülk 67/26). Hz. Peygamber'e konuyla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir (Buhârî, İmân, 37). Kur'an-ı Kerim'de kıyametin bazı alametlerinden bahsedilmiş ve ayete göre kıyamet alametleri belirlemeye başlamıştır. (Muhammed 47/18). Hz. Peygamber kıyamet öncesinde olacak bazı hadiselerin onun yaklaştığının alametleri sayılacağını haber vermiştir. Avf b. Mâlik'ten (ö. 73/692) gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber şöyle söylemiştir: "Kıyamet vaktinden önce şu altı şeyi say: Benim ölümüm..." (Buhârî, Cizye, 15).

İslam kültüründe kıyamet gününü betimleyen devasa bir edebiyat mevcuttur. Bunun şüphesiz ki birçok nedeni vardır. En temel neden sözlü kültürün etkisidir. Hz. Peygamber'in sözleri eskatolojik mitosun kaynağını oluşturmuştur. İslâm kültüründe ve halk arasında kıyamet denilince dünyanın yok olması ve Altın Çağ'ın kuruluşunun gelmesi demek olan büyük kıyamet anlaşılmaktadır. İslâm öğretisine göre, kıyamet günü, insan eylemlerinin dinî değerleri ortaya konacak ve insanlar amellerine göre yargılanacaklardır. Zaman ortadan kaldırılacak ve yeni bir

yaşam başlayacaktır. Sonsuz bir mutluluk içinde yalnızca Allah'a iman etmiş kullar yaşayacaklardır (Yonar, 2019, s. 222).

2. Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin Rivayetindeki Eskatolojik Mitoslar

Hadis ve sufi ekollerin kaynaklarında haber verilen birçok eskatolojik mitoslar vardır. Bu mitler ahir zamanda ortaya çıkacaklar ve orada uzun süre kalmayacaklardır. Yaşamları zamanla sınırlıdır. Dünyanın sonunda bir dizi olaylar gerçekleşecektir. Mitler insana bu yabancı olduğu olayları anlatır, bunu yaparken de zaman süresi içinde tanık olacağı bütün olayları olduğu gibi betimler. Her daim kutsal tarih, kutsal olayların öyküsü vardır. Kahramanlar doğaüstü varlıklar ve mitsel atalardır (Eliade, 2020, ss. 12-15). Bu, kıyamet alametlerinin sıra dışı ve özgün olarak anlatma biçimidir. Anlatılan öykü kutsal nitelikli bir öyküdür, çünkü haberi veren Hz. Peygamber'dir. Müslüman halk bilinci, hadiselerin kronolojisiyle ve değişmezliğiyle, tarihsel kişilerin de gerçekliğiyle ilgilenmez. Önemli olan bunlara yüklenen anlamlardır (Eliade, 2020, s. 16). Kıyamet alametlerinin İslâm kültüründeki kabulü açıkça günümüze kadar sürmüştür. Bunların çoğu ya Kur'an'ın doğrudan değinmediği ya da çok az değindiği mitoslardır. Bu mitoslar belirlenen vakitte dünyanın son bulacağını ve ahiret hayatının başlayacağını haber vermektedir. Hz. Peygamber'in bahsettiği eskatolojik mitoslar Müslüman davranışı için ibret alınacak model oluşturmuş ve bu anlatımlarla hayata anlam kazandırmıştır. Bu çalışmanın düzeni içinde bütün hadislerdeki eskatolojik mitosların sorununun ele alınıp tartışılmasına imkân yoktur. Bundan dolayı kıyamet kopmadan önce çıkıp yeryüzünde adil bir düzen kuracağına inanılan Mehdî konusuna girilmemiştir (Coşkun, 2004, s. 96). Bizim amacımız Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin rivayetindeki eskatolojik mitosların İslâm kültüründe gösterdiği gelişmeyi izlemektir (Koç, 2016, s. 27).

2.1. Duhân

Duhân, Kur'an-ı Kerim'de bir surenin adıdır. Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin rivayet ettiği bu hadiste kıyametin ilk belirtisi olarak söylenen "duhân", Duhân suresi ve Fussilet suresinde geçmektedir. "Gökyüzünün bütün insanları kuşatacak "duhan"la kaplanacağı günü bekle. Bu acı verici bir azaptır." (Duhân 44/10-11). "Sonra "duhân"la kaplanmış göğe yöneldi." (Fussilet 41/11). Ancak bu iki ayette duhânın kıyamet alametlerinden olduğu açıkça söylenmemiştir (Gençtürk, 2014, s. 55). Duhân, Arapça "dahâne" kökünden türetilmiştir. Duhân, dilde odun yakıldığında yükselen dumanı (Yurdagür, 1994, s. 9/546) veya aşırı kuraklık sonucu yerden yükselen toz dumanı ifade etmek için kullanılmıştır. Araplar rüzgârın aşırı kuru topraktan kaldırdığı toz dumana duhân demişlerdir (Râgıb el-İsfahânî, 2009, s. 310). Araplar toplumda bir kötülük yükselirse kötülüğün yerine "duhân" ı koyarak ifade etmişler ve şöyle demişlerdir: "Aramızda "duhân"ı yükselten bir neden var." (İbn Manzûr, 1993, s. 13/150).

Duhân, İslâm inancında insanlığın karşılaşacağı elim sonun temel işaretlerinden biri sayılmıştır. Ebû Hüreyre'nin (ö. 58/678) rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Şu altı şey gerçekleşmedikçe kıyamet kopmayacaktır: Güneşin batıdan doğması, Duhân, Deccâl, Dâbbe, Kişinin özeli diye bir şey kalmaması, Kamu düzeninin bozulması." (Müslim, Fiten, 25). Kâsımî'nin (1866-1914) rivayetine göre İbn Kuteybe (ö. 276/889) şöyle demiştir: "Duhân zarar veren bir şey olmasıyla açıklanır. Bu yüzden her zarar veren şeyi ifade etmek için duhân sözcüğü kullanılır." (Kâsımî, 2003, s. 8/410).

Rib'î b. Hirâş (ö. 101/719) şu hadisi rivayet etmiştir:

Huzeyfe b. el-Yemân'dan (ö. 36/656) şunu işittim. Hz. Peygamber şöyle dedi: "Kıyametin ilk alameti Deccâl'dir. Sonra İsâ b. Meryem'in nüzulüdür. Sonra Aden bölgesinden çıkan bir ateşin insanların mahşer yerine sürüklenmesidir. Sonra Duhân dedi. Hz. Peygamber "duhân" deyince Huzeyfe şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Duhân nedir?" Hz. Peygamber şu ayeti okudu: "Gökyüzünün bütün insanları kuşatacak "duhân"la kaplanacağı günü bekle. Bu acı verici bir azaptır." (Duhân 44/10-11) Doğu ile Batı arasında her tarafa etki edecektir. Etkisi kırk gün kırk gece

sürecektir. Mü'minin sersemlemiş bir hali olacaktır, kâfirin ise aşırı şarhoş olan birinin hali gibi kendinden geçmiş bir hali olacaktır. (İbn Kesir, 1999, s. 7/248).

Duhân ahir zamanda çıkacaktır. Abdullah b. Ebî Müleyke (ö. 117/735) şöyle demiştir: "İbn Abbâs (ö. 68/688): "Bu gece sabaha kadar uyumadım." Dedim ki: "Neden?" Dedi ki: "Kuyruklu yıldız görüldü, duhânın yükselmesinden korktum, bu yüzden sabaha kadar uyumadım." (İbn Kesir, 1999, s. 7/249). İbn Abbâs'ın bu sözü muhtemelen duhânın yeryüzündeki bir ateşin dumanına değil de uzayda bulunan sayısız astreotların yörüngelerinden çıkarak dünyaya çarpmasına işaret etmektedir. Astreotların dünyaya çarpmasıyla; atmosferde oluşan toz duman kütleleri, güneş ışığının dünyaya ulaşmasını engeller ve oksijenin azalmasına neden olur. Oksijensiz kalan ortam canlıların ölümüne yol açar. Bu yorum Duhân suresi onuncu ayetinin manasıyla uyumludur.

2.2. Deccâl

Deccâl, Arapça'da bir şeyi örtmek, yaldızlamak, parlatmak veya boyamak anlamındaki "decele" kökünden türetilmiş mastardır. Mübalağa şiğasına vurulduğunda çok yalancı, aldatıcı, hak ile bâtılı karıştıran, hilekâr manasına gelmektedir. Deccâl, İslâm eskatolojisine göre ahir zamanda, Hz. İsa'nın ikinci kez yeryüzüne inmesinden önce "Mesih" olduğu iddiasıyla ortaya çıkacak insanları inançlarından saptırarak küfre yöneltecek kişiyi tanımlamak için kullanılan bir özel isimdir (İbn Manzûr, 1993, s. 11/236-237; Sarıtoprak, 1992, ss. 20-22). İslâm kaynaklarına göre Deccâl kendini "Mesih el-Muntazar" (yani Beklenen Hz. İsa) olduğunu iddia ederek ortaya çıkacaktır. Deccâl Hz. İsa'nın mucizelerine benzer mucizeler göstereceğinden dolayı İslâm üleması ona yalancı Mesih anlamına gelen "el-Mesihü'd-Deccâl" (Sahte Mesih) demiştir (İbn Manzûr, 1993, ss. 236-237; Sülemî, 1989, s. 26-27). "Mesih" ismi "Beklenen Kurtarıcı"yı tanımlamak için kullanılan bir sıfattır (Fığlalı, 1981, s. 179). Bu isim Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa için kullanılmıştır. (Âl-i İmrân, 3/45). Enes b. Mâlik'ten (ö. 93/712) gelen bir hadise göre Hz. Peygamber şöyle söylemiştir: "İsa b. Meryem'den başka Mehdî (yani Mesih) yoktur." (İbn Mâce, Fiten, 24).

Eskatolojik bir mitos olan "Deccâl" kelimesi Kur'an-ı Kerim'de geçmemektedir. Hadis kaynaklarında bu ontolojik varlık üzerinde geniş bir rivayet kültürü mevcuttur (Demirci, 2019, s. 9/69). Abdullah b. Ömer'in (ö. 73/693) rivayetine göre Hz. Peygamber ümmetini şöyle uyarmıştır: "Hiçbir peygamber yok ki kavmini Deccâl fitnesine karşı uyarmasın. Hz. Nuh'da kavmini Deccâl fitnesine karşı uyarmış idi. Fakat ben size onun hakkında hiçbir peygamberin kavmine söylemediği bir şey söylüyorum. Deccâl'in bir gözünün görme yeteneği kaybolmuştur." (Müslim, Fiten, 95).

Deccâl hakkında Mekke ve Medine'ye girmesinin yasaklanacağına dair rivayetler bulunur (İbn Kesir, 2017, 1/129). Enes b. Mâlik'in naklettiği bir haberde Hz. Peygamber şöyle demiştir:

Mekke ve Medine şehirleri dışında Deccâl'in ayak basmadığı yer kalmaz. Mekke ve Medine'nin yollarında saf tutmuş melekler bu iki şehri korur. Deccâl kumlu, çorak bir yerde ortaya çıkar. Ardından Medine üç defa sarsılır. Allah orada bulunan kâfir ve münafıkları dışarı çıkarır. (Müslim, Fiten, 123).

Bu hadisin anlamı Deccâl ile birlikte hareket eden kâfir ve münafıklar şehri terk edeceklerdir demektir. Buhârî'nin (ö. 256/870) kaydettiği bir başka haberde Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Ahir zamanda Medine şehrinin yedi kapısı olacaktır ve her kapıda iki melek nöbet tutacaktır. Deccâl'in Medine şehrine girmesine engel olacaklardır. (Buhârî, Fiten, 26).

Hanefî fakihî Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) kıyamet alametlerinin sıralamasından bahsederken Deccâl hakkında şöyle demiştir:

Önce Mehdî Haremeyn'de zuhur edip oradan Beytü'l-Makdis'e (Mescid-i Aksa) gelecektir. Sonra Deccâl gelip onu muhasara edecektir. Bu esnada Hz. İsa Şam'ın doğusundaki minareye inecektir. Hz. İsa'nın inişi esnasında tuzun suda eridiği gibi

Deccâl'in gücü azalacaktır. Hz. İsa Deccâl ile savaşıyor ve onu bir darbe ile öldürecek. Hz. İsa Mehdi ile buluşacaktır. Namaz için kamet getirildiği bir sırada Mehdi Hz. İsa'ya imamlık yapmasını işaret edecektir. Hz. İsa imamlık yapmanın Mehdi'nin hakkı olduğunu söyleyerek teklifi kabul etmeyecektir. Mehdi'ye "imamlığa sen daha layıksın" diyecektir. Hz. Peygamberimiz'e tabi olduğunu göstermek için Mehdi'nin imamlığını kabul edecektir. (Ali el-Kâri, 1995, s. 190-191).

Hindistanlı hadis âlimi Azîmâbâdî (ö. 1329/1911) kıyamet alametlerinden bahseden bu hadisi yorumlarken "Gerek Deccâl gerek Hz. İsa emsalleri gibi birer insandır. Ahir zamanda önce Deccâl ortaya çıkacaktır, sonra Hz. İsa nüzul edecektir." demiştir (Azîmâbâdî, 2005, s. 1/1974-1975).

Rivayetlerde Deccâl'in bariz fiziki özelliklerinden bahsedilmiştir. Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Hiçbir peygamber yoktur ki tek gözü patlak olan yalancı Deccâl hususunda ümmetini uyarmasın. Rabbiniz olan Allah'ın bu tür eksikliklerden uzak olduğunu bilin. Deccâl'in tek gözünün patlak olmasının dışında iki gözünün arasında kâfir yazacaktır." (Buhâri, Fiten, 26).

Amr b. Avf'ın rivayetine göre Hz. Peygamber Deccâl'in öldürülmesi hakkında şöyle demiştir: "Deccâl, İsa b. Meryem tarafından Lü'd kapısında öldürecek." (Tirmizi, Fiten, 62).

"Rabbinin bazı işaretleri geldiği gün, daha önce inanmamış veya imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık inanması bir fayda sağlamaz." (En'am 6/158). Hz. Peygamber bu ayeti şöyle tefsir etmiştir: "Üç şey çıktığında, önceden iman edip hayırlı amel işlememiş olan hiçbir nefse imanı fayda vermez; Güneşin batıdan doğması, Deccâl ve Dâbbetü'l-arz." (Müslim, İman, 249). Aynı mealde şu hadis: "Güneş batıdan doğmayınca kadar kıyamet kopmaz. Bunu gören insanlardan kimi iman etmeye kalkar. İşte o an daha önce iman etmemiş veya imanında hayır kazanmamış kişiye imanı fayda vermez." (Müslim, İman, 249).

Sonuç olarak İslâm kültüründe baskın karakter Selefin anlayışına göre Deccâl'in çıkması hak. Deccâl belirli bir şahıs olup henüz zuhur etmemiştir. Deccâl ortaya çıktığı dönemde Mesih olduğu iddiasında bulunacak ve şöyle diyecektir: "Ben Allah'ın elçisiyim." (Müslim, Fiten, 84). Etrafına topladığı insanların ona inandığını görünce de ilâhlik iddiasında bulunacaktır (Sarıtoprak, 1992, 81-82). Deccâl kutsal kabul edilen Mekke ve Medine şehirlerine giremeyecek, girdiği yerlerde ise fitne ve fesat çoğalacaktır. Deccâl insanları aldatacak, onları kendisine inandıracak ve sonunda da Hz. İsa tarafından öldürülecektir. Bu büyük fitne sona erecektir.

2.3. Dâbbe

Eskatalogya mitoslarından biri olan Dâbbe hem Kur'an-ı Kerim'de hem de hadislerde geçmektedir. Kur'an-ı Kerim'in müteşabih kavramlarından biridir (Demirci, 2011, s. 169).

Dâbbe kelimesi "debebe" kelimesinden türetilmiştir. Yavaş yavaş ve sessizce yürümek manasındadır. Yerde yürüyen her canlıya dâbbe denilmiştir (İbn Manzûr, 1993, s. 1/368-369; Çelik, 2013, s. 42).

Kur'an-ı Kerim'de Dâbbe şöyle geçmektedir: "Vadettiğimiz kıyametin zamanı gelince onlara yerden kendileriyle konuşan bir Dâbbe çıkarırız; o da, ayetlerimize yakinen inanmayanlara inanmadıklarını söyler." (Neml 27/82). Bu ayette Dâbbe'nin Allah'ın emrinde hareket eden ve olağanüstü yetenekler bahsedilen birisi olarak söylenmiştir (Gençtürk, 2014, ss. 58-60). İbn Atiyye (ö. 542/1148) bu ayetin tefsirinde ahir zamanda Allah'ın dilemesiyle ortaya çıkacak olan Dâbbe'nin kâfirlerin daha önceki inkârlarından dolayı cehennemlik olduklarını gösterecek damgayı yüzlerine vuracak canlı olduğunu söylemiştir (İbn Atiyye, 2001, s. 4/670).

Rivayetlere göre Dâbbe insanlarla konuşacak olan bir canlıdır. İnsanlar Dâbbe ile imtihan olacaklardır. Dâbbe, mü'min ile kâfiri ayırt edici bir şekilde damgalayarak birbirinden ayıracaktır (Cezâiri, 1990, s. 4/45). Ebû Hüreyre'nin

nakline göre, Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Daha önce iman etmemiş veya imanından bir hayır kazanmamış olan kimseye, üç şey çıktıktan sonra iman etmesi fayda sağlamaz: Güneşin batıdan doğması, Deccâl, Dâbbetü'l-arz.” (Müslim, İman, 249).

Ebû Hüreyre'nin naklettiği bir hadise göre, Hz. Peygamber Dâbbe'nin görevini şöyle bildirmiştir:

Dâbbe, yanında Süleyman b. Dâvûd'un mührü ve Mûsâ b. İmrân'ın asası olduğu halde çıkacaktır. Mü'minin yüzünü asa ile parlatacak, kâfirin burnunu da mühürle damgalayacaktır. Öyle ki, sofrâ ehli bir araya toplanınca bir diğerine (yüzündeki parlaklıktan dolayı) “Ey mü'min” diyecektir, diğeri de (öbürüne, burnundaki damga sebebiyle) “Ey kâfir” diyecektir. (İbn Mâce, Fiten, 31).

Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Ortaya çıkış itibariyle kıyametin alametlerinden ilki, güneşin battığı yerden doğması ve kuşluk vakti insanların üzerine Dâbbe'nin çıkmasıdır. Bu alametlerden hangisi önce belirirse, diğeri de hemen onu peşinden takip edecektir.” (Müslim, Fiten, 118).

Âlûsî (ö. 1270/1854), Neml suresinin seksen ikinci ayetinin tefsirini yaparken Dâbbe'nin güneşin battığı yerden doğma hadisesi gerçekleşikten ve Hz. İsa'nın vefatından sonra ortaya çıkacağını söylemiştir (Âlûsî, 1994, s. 19-20/232). Dâbbe'nin ne tür yaratık olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmiştir (Çelik, 2013, s. 47). Dâbbe'nin insan cinsinden olduğu söylenmiştir. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin naklettiği bir habere göre Hz. Ali'ye Dâbbe'nin ne olduğu sorulmuştur. Hz. Ali şöyle demiştir: “Vallahi Dâbbe kuyruğu olan bir hayvan değil, sakalı olan insan cinsinden bir canlıdır.” (Âlûsî, 1994, s. 19-20/232).

2.4. Güneşin Batıdan Doğması

Hz. Peygamber güneşin batıdan doğmasını kıyamet alameti olarak betimleyen şu sözü söylemiştir: “Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneşin batıdan doğduğunu gören insanlar iman etmeye kalkışacaklar ama o anda yapacakları iman onlara bir fayda sağlamayacaktır.” (İbn Mâce, Fiten, 32).

Âlûsî, “Rabbinin onları imana mecbur bırakacak bazı alametleri geldiği gün, daha önceden iman etmemiş ya da imanlı olarak bir hayır kazanmamış olan kimseye artık o andaki imanı bir fayda sağlamaz.” (En'âm 6/158) ayetinin güneşin batıdan doğmasına işaret ettiğini söylemiştir (Âlûsî, 1994, ss. 3-4/305). Zamanı geldiğinde güneşin batıdan doğacağını kapalı olarak belirten belki de şu ayettir (Kocabaş; 2001, s. 152): “İbrahim: “Benim Allah'ım güneşi doğudan doğdurur, haydi, sen de güneşi batıdan doğdur” deyince (Nemrud) şaşırıp kaldı.” (Bakara 2/258).

Güneşin batı yönünden doğması, artık iman etmenin fayda vermeyeceği bir vakte girildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Tövbenin kabul edilmeyeceği önemli bir eşik olan bu an, insanlar artık yapıp ettikleri ile ölüp dirilecekleri bir evreye girmiş olurlar. Ebû Hüreyre'nin nakline göre, Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneş batıdan doğduğunda ve insanlar onu gördüğünde hepsi birden iman ederler. İşte bu, daha önceden inanmamış veya imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanın bir fayda sağlamayacağı vakittir. (Buhârî, Rikâk, 40).

Kur'an-ı Kerim'de güneşin batıdan doğmasını kıyamet alameti olarak söyleyen açık bir ayet yoktur. Şu an ki mevcut bilgiler böyle bir olayın nasıl meydana geleceğini tam olarak açıklamaktan uzaktır. İslâm inanç geleneğinde güneşin batıdan doğması hakkındaki Hz. Peygamber'in hadisleri delil kabul edilmiştir. Güneşin batıdan doğması açık manasıyla söylenerek te'vile ihtiyaç bulunmadan alınmıştır. Güneşin batıdan doğması artık kıyamet vaktinin geldiğinin bildirilmesi demektir.

2.5. Hz. İsa'nın Gökten İnişi

Kıyametin yaklaştığını gösteren alametlerden biri de Hz. İsa'nın yeryüzüne

inmesidir. Çok tartışmalı bir konu olan Hz. İsa'nın gelişi rivayet kültürüne göre kozmik Zamanda değil de tarihsel bir Zamanda gerçekleşecek ve o, ümmet-i Muhammed'den olacaktır (Seffârîni, 2009, s. 2/615-616). Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın ahir zamanda yeryüzüne ineceğine açık olmamakla birlikte işaret eden ayetlerin bulunduğu söylenmiştir (Bozkurt, 2019, s. 47). İsa Mesih'ten şu şekilde bahsedilmiştir: "Şüphesiz o (İsa'nın ahir zamanda yeryüzüne gönderilişi), kıyametin yaklaştığını bildiren bir alamettir. Sakın kıyametin geleceğinden şüphe etmeyin. (Onlara de ki): "Bana tabi olun, bu dosdoğru bir yoldur." (Zuhruf 43/61). Bu ayetin işaretiyle Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin rivayetini birleştiren Selef âlimleri ahir zamanda Hz. İsa'nın gelerek Deccâl fitnesine karşı insanları uyaracağını söylemişlerdir (Âlûsî, 1994, ss. 25-26/94-95). "Ehl-i Kitap'tan olan her bir fert onu (İsa'nın indiğini) görünce son nefesini vermeden (kıyametin varlığına) iman edecek; o da (İsa), onların son nefeslerini verirken yaptıkları imana şahitlik edecektir." (Nisâ 4/159). Bu ayetin yorumunda Taberî (ö. 310/923) şöyle demiştir: "Ehl-i Kitap'tan olanlar, Hz. İsa'nın Deccâl'i öldürmek üzere yeryüzüne indiğini görünce, kıyametin gerçek olduğuna iman edeceklerdir." (Taberî, 2001, s. 7/664).

Kaynaklarda Hz. İsa'nın kıyamete yakın zamanda yeryüzüne ineceğini açıkça söyleyen çok fazla hadis mevcuttur. Selefden olan âlimler bu hadislerin mütevatir olduğunu söylemişlerdir (Gumârî, 1986, ss. 14-15). Bu konuda detaylı çalışmalardan biri Muhammed Enver Şâh el-Keşmîrî (1875-1933) tarafından yapılmıştır. Keşmîrî çalışmasında yetmiş altısı merfu olmak üzere yüz bir hadis yazmıştır (Keşmîrî, 1992, ss. 279-293). Eseri neşreden Abdülfettâh Ebû Gudde (1917-1997) bunlara on hadis daha eklemiştir (Keşmîrî, 1992, ss. 294-296). Ebû Hüreyre şu hadisi rivayet etmiştir: "İbn Meryem (İsa) içinize adaletli bir hâkim olarak nüzul etmedikçe kıyamet kopmaz. (İsa b. Meryem nüzul edince) haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracaktır. Mal o kadar değersizleşecek ki artık kimse ona itibar etmez olacaktır." (Buhârî, Mezâlim, 31).

Hız. İsa'nın ikinci gelişi hakkında Selefden olan İslâm âlimleri arasında anlayış birliği olduğu söylenebilir (Şimşek, 2019, s. 268). Seffârîni (ö. 1188/1774) Levâmî adlı eserinde şöyle demiştir: "Kitap, Sünnet ve icmâü ümmet ile kabul edilmiştir ki Mesih İsa b. Meryem öldükten sonra ahir zamanda semadan inecek ve ümmet-i Muhammed'den olacaktır." (Seffârîni, 1991, s. 2/94-95). Ancak tüm İslâm âlimlerinin bu hususta görüş birliği içerisinde bulunmadıklarını da belirtmek gerekir (Kocabaş, 2001, s. 153).

Hız. Peygamber Hız. İsa'nın inişi hakkında şöyle demiştir: "Hız. İsa ahir zamanda gelecek, şeriat-ı Muhammediye'yi uygulayacak, ümmetime adil bir hâkim ve adil bir imam olacaktır." (İbn Mâce, "Fiten", 33).

Selefiyye'den olan İbn Mende (ö. 395/1005), Selef ulemasının Nüzûl-İsa meselesini ittifakla kabul ettiğini söylemiştir. Onun söylemine göre, Hız. İsa'nın ikinci gelişi bir akîde esasıdır (İbn Mende, 1985, s. 2/958-961). Rivayete göre, Hız. İsa ikinci gelişinde Hız. Peygamber'in getirdiği İslâm'a tabi olacaktır. Mısırlı Şâfiî âlim Şa'rânî (ö. 973/1565) şöyle demiştir:

Ahir zamanda gelecek olan Hız. İsa, Şeriat-ı Muhammediye'yi devam ettirmekle görevli olacaktır. Çünkü Hız. Muhammed son peygamberdir, şeriatı de son şeriat. Hız. Muhammed'in şeriatıyla amel edecek tek peygamber Hız. İsa olacaktır. Hız. İsa, dinin hor ve hakir görüldüğü, itilip kakıldığı bir zamanda gelip âdil bir hâkim olarak görev yapacaktır. Hız. İsa nüzulünden önce o günün şartlarında İslâm'la ilgili her türlü bilgiyi öğrenmiş olacaktır. Hız. İsa, Allah'ın emriyle gökyüzünden yeryüzüne indiği zaman şeriat-ı Muhammediye'yi tatbik edecektir. (Şa'rânî, 2011, s. 291).

2.6. Ye'cüc ve Me'cüc

İslâm inancında, Ye'cüc ve Me'cüc'un ortaya çıkarak dünyayı ele geçirmesi, kıyametin kopacağına işaret sayılan büyük alametlerden kabul edilmiştir. Gerçek mahiyetlerini ancak Allah'ın bildiği Ye'cüc ve Me'cüc hakkındaki nakiller oldukça fazladır.

Kur'an-ı Kerim'de Ye'cûc ve Me'cûc iki topluluk ismi olarak en belirgin olarak şu ayetlerde geçer: "Onlar dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cûc ve Me'cûc dediğimiz hak hukuk tanımaz kabilelerdir. İki dağın arasındaki şu geçitten bize sürekli saldırarak bozgunculuk çıkarıyorlar. Size bir miktar ücret versek de, bizimle onların arasında aşamayacakları bir set yapsan olmaz mı?" (Kehf 18/94). "Nihayet bir zaman gelecek, Ye'cûc ve Me'cûc seddi aşacaklar, her tepeden yığın yığın saldırmaya başlayacaklar." (Enbiyâ 21/96).

Kur'an-ı Kerim'de verilen bu bilgilerden hareketle Ye'cûc ve Me'cûc'un dünyada bozgunculuk yapan, kan döken ve diğer milletlere saldırmak suretiyle onların emniyetini ortadan kaldıran fırka isimleri olarak söylenmiştir (Kurtubî, 2006, s. 13/378). Enbiya suresi doksan altıncı ayetinden Ye'cûc ve Me'cûc'un insan cinsinden oldukları ve sayıca çok oldukları anlaşılmaktadır (Taşbolotov, 2007, s. 114-119). Kıyametten bahseden bir hadiste şöyle denmiştir: "Size müjdeler olsun! Sizden cehenneme bir kişi girecekse, Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi girecektir." (Buhârî, Rikâk, 46).

Bu iki ayet dikkatlice tetkik edilecek olursa isim olarak fesat çıkarıcı fırkalar anlamı çıkmaktadır. Ye'cûc ve Me'cûc'un milliyetleri, ortaya çıkacakları kesin zaman ve mekânları açıkça tayin edilmemiştir (Cerrahoğlu, 1975, s. 120).

Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/653) şu hadisi rivayet etmiştir:

Resulullah Mirac'a yükseldiği zaman, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya rastladı. Kıyamet gününün ne zaman olacağı hakkında aralarında müzakere ettiler. Önce Hz. İbrahim'e sordular. Hz. İbrahim konu hakkında bilgisi olmadığını söyledi. Hz. Mûsâ'ya sordular. Hz. Mûsâ da konu hakkında bilgisi olmadığını söyledi. Sonra Hz. İsâ söz aldı. Hz. İsâ: "Kıyametin kopmasına yakın yaşanacak hadiseler hakkında bana bilgi verildi. Ancak kıyametin ne vakit kopacağını Allah'tan başka kimse bilemez." dedi. Sonra Deccâl'in çıkmasını anlattı ve dedi ki: "Sonra ben inip Deccâl'i öldüreceğim. Bu hadiseden sonra insanlar memleketlerine dönecekler. Bu sefer de insanların karşısına Ye'cûc ve Me'cûc çıkacaktır. Her tepeden hızla saldıracaklardır. Ye'cûc ve Me'cûc buldukları her suyu içip bitirecekler ve uğrayacakları her yeri bozup alt üst edeceklerdir. Bu yaşananlar üzerine insanlar feryat edecekler ve Allah'tan yardım dileyceklerdir. Ben de Allah'a dua edeceğim ve Ye'cûc ve Me'cûc'u öldürmesini dileyeceğim. Bu dileğim kabul olacak ve yer, onların cesetlerinin pis kokusu ile dolacaktır. Ben tekrar Allah'a dua edeceğim. Allah da duamı kabul ederek bir yağmur gönderecektir. Sular cesetleri taşıyıp denize atacaktır. (İbn Mâce, Fiten, 33).

Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın (ö. 65/685) naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Ye'cûc ve Me'cûc Hz. Âdem soyundandır. Onlar, insanlara gönderildiğinde, insanların yaşantılarını tümüyle ifsat edecekler. Onlardan biri arkasında, zürriyetinden binden fazla kişi bırakmaksızın ölmeyecek. Onların arkasından üç millet daha gelecektir: Tâvil, Târnes ve Mensek." (Rûdânî, 1998, s. 4/192).

Huzeyfe b. el-Yemân (ö. 36/656) Hz. Peygamber'den şöyle rivayet etmiştir:

Ye'cûc bir millettir. Me'cûc bir millettir. Her bir millet dört yüz bin halktır. Onlardan her bir adam, sülbünden eli silah tutan tam bin erkek görmeden ölmez." Dedim ki: "Ey Allah'ın Resülü! Onları bize anlatır mısın?" Şöyle buyurdu: "Onlar üç sınıftır: Onların bir sınıfı "Erz" gibidir." Soruldu ki: "Erz ne demektir?" Şöyle dedi: "O, Şam'da bir ağaçtır ki o ağacın uzunluğu yüz yirmi arşındır. Göğe doğru yükselir." Ondaki sonra şunları ilave etti: "İşte bunlara ne dağ dayanır ve ne de demir. Onların ikinci sınıfı da kulaklarının birini serer, ötekini de yorgan yapıp öyle yatar. Fil, yabani hayvan, deve ve domuz ne görürlerse yerler. Onlardan birisi öldüğünde onu da yerler. Onların bir ucu Şam'da, bir ucu Horasan'da olacak. Doğu nehirlerinin tümünü ve Taberiye Gölü'nü de içecekler. (Rûdânî, 1998, 4/192).

Hadis metninde üçüncü sınıftan bahsedilmemiştir.

Selefdan olan İslâm âlimleri Ye'cûc ve Me'cûc'un ortaya çıkışının kıyamet alametlerinden olduğu hususunda icma olduğunu söylemişlerdir (Kettânî, 2009, s.

231).

Kur'an-ı Kerim'de ne olduklarıyla ilgili açık bir bilgi verilmeyen bu topluluklar hakkında rivayet kültürünün taşıdığı yorumlar Ye'cûc ve Me'cûc'un ortaya çıkışının kıyametin yakın alametlerinden olduğu, kötülüklerin yayılmasına sebep olacakları, inananlara eziyet edecekleri, zulmü yayacakları ve yeryüzünün son zalim grupları olacakları şeklindedir.

2.7. Üç Yere Batma Hadisesi

İslâm kültüründe üç yere batma hadisesi kıyamet alametlerinden kabul edilmiştir. Rivayete göre, kıyamete yakın zamanlarda Doğu'da, Batı'da ve Arap Yarımadası'nda topluca yere batmalar meydana gelecektir (Müslim, Fiten, 39). Hadiste yere batmaların yaşanacağı coğrafya açık olarak bildirilmemiştir. Yere batma hadisesinin nasıl olacağı açıklanmamıştır. Bu yere batmalar, büyük ihtimalle depremler sebebiyle olacaktır.

2.8. İnsanları Süren Ateş

Rivayetlere göre kıyamet alametlerinin sonuncusu insanları mahşere süren ateş olacaktır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kıyamet alametlerinin sonu ise Yemen'den çıkıp insanları toplanacakları mahşer yerine süren bir ateştir." (Müslim, "Fiten", 39).

Sâlim b. Abdullah b. Ömer, babasından şu hadisi rivayet etmiştir: "Resulullah: "Kıyametten önce, insanları mahşer yerine toplayacak Hadramevt'ten veya Hadramevt denizi taraflarından bir ateş çıkacak." dedi. Orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Resülü! O güne ulaşırsak ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordular. Hz. Peygamber: "Suriye'ye gitmenizi öğütlerim." dedi." (Tirmizî, Fiten, 42).

Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'den şu hadisi nakletmiştir: "Hicaz bölgesinden bir ateş çıkıp Busrâ'daki develerin boyunlarını aydınlatmadıkça kıyamet kopmaz." (Müslim, Fiten, 42) Busrâ, Şam yakınlarında bir adı da Havran olan bir şehirdir. Hicaz bölgesinden çıkan ateşin Suriye'den görüleceğini haber vermesi bu ateşin fiziki büyüklüğünü anlatmak için söylenmiş olabileceği gibi ateşin fitnesinin Suriye bölgesine kadar her muntıkayı etkileyebileceğini kinaye sanatı ile anlatmak istenmiş de olabilir (Tekines, 2008, s. 153).

Sonuç

Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynaklarında kıyametin varlığından haber verilmiştir. Dünyanın işleyen muhteşem nizamının bozulacağına ait haberler tarih boyunca insanları etkilemiştir. Kıyamet ve kıyamet alametleri düşüncesi halen İslâm kültüründe özgün mitsel varlığını canlılığından hiçbir şey kaybetmeden devam ettirmektedir. Anlamı, kapsamı belirsiz kıyamet mitleri üzerine bazı araştırmalara yer verdiğimiz çalışmamızda insanın en eski öyküsü üzerinden yaşamın gerçekliği olan ölüm farkındalığının trajik bir şekilde sonlanışını aktarmaya çalıştık. Ahiret hayatına duyarsızlığın insanlığı sarstığı açıktır. Hz. Peygamber kıyamet alametlerinden haber vermiş ve insanlardan bunlar üzerinde düşünmelerini ve iman etmelerini istemiştir. Selefden olan cumhur ulema Huzeyfe b. Esîd el-Gıfârî'nin naklettiği hadise dayanarak ahir zamanda kıyamet alametlerinin gerçekleşeceğine olan kabulü akîdeyi tamamlayıcı unsur olarak söylemişlerdir.

Rivayet kültürüne göre kıyamet alametleri, bir tesbihin taneleri gibidir. Bir tanesi koptuğunda diğerleri onu takip edecektir. Allah, büyük kozmik değişimden önce bu olayların meydana gelmesini dilemiştir. Bütün insanlığın hesap defteri, bu olayların ardından ebediyen kapanacaktır. Geçmişin gaybı ile geleceğin kıyameti arasında günümüz ve yaşadığımız dünya bulunmaktadır. Dünya hayatı bir imtihandır. Öyleyse Müslüman hayale kapılmadan kurtuluş yolu üzerinde yoğunlaşabilir. Gerçek mahiyetini Allah'ın bildiği ahir zamanda bütün yaşanacaklarda yer alan mitoslar inananlar için birer hakikattir. Allah'ın kullarına olan rahmet ve fazlından ötürü Hz. Peygamber kıyamet alametlerini isimleriyle

bize bildirmiştir. Akıl sahibi olan Müslümanlar bu işaretleri gözlesinler ve bunların her birinin diğerinin habercisi olduğunu anlasınlar ve son işaret geldiğinde bunun sonun başlangıcı olduğunu bilsinler. Bütün insanlık sadece Allah'ın bildiği bir vakte doğru akıp gitmektedir. Yeryüzü ve onun üzerinde yaşayanlar, Bir ve Kahhâr olan Allah'a teslim olacaklardır.

KAYNAKÇA

- Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen A. b. S. M. H. (1995). *Şerhü Kitâbü'l-Fıkhü'l-ekber*. nşr. Ali Muhammed Dündal. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Âlûsî, Ş. M. (1994). *Ruhü'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'ani'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*. nşr. Ali Abdülbârî Atiyye. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Arîfî, M. b. A. (2011). *Nihâyetü'l-âlem*. Dâru't-Tedmuriyye.
- Azîmâbâdî, Ebû Abdurrahman Ş. (2005). *'Avnü'l-ma'bûd 'alâ şerhi Süneni Ebî Dâvud*. nşr. Muhammed Nâsîrüddîn el-Elbânî-Ebû Abdullah en-Nu'mân el-Eserî. Dâru İbn Hazm.
- Berzencî, M. b. R. H. (2005). *el-İşâa li eşrâti's-Sâa*. nşr. Muhammed Zekeriyya el-Kandehlevî. Dâru'l-Minhâc.
- Bozkurt, F. (2019). *Sünnetin Kaynak Olması Işığında Hz. İsa'nın Ref'i ve Nüzulü*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Buhârî, Ebû Abdullah M. b. İ. (2002). *Şahîhü'l-Buhârî*. Dâru İbn-i Kesîr.
- Cerrahoğlu, İ. (1975). Ye'cüc-Me'cüc ve Türkler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20, 97-125.
- Cezâirî, Ebû Bekr C. b. M. (1990). *Eyserü't-tefâsîr li-ke'lâmî'l-'aliyyi'l-kebîr*. Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem.
- Coşkun, A. (2004). *Mehdîlik Fenomeni*. İz.
- Çakın, K. (2018). Fiten Rivayetler Bağlamında Toplumların Çöküşü. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/10, 1-29.
- Çelik, H. (2013). Kur'an'da "Dâbbetü'l-Arz. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1, 41-57.
- Demirci, K. (2019). Deccâl. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/69-72.
- Demirci, M. (2011). *Tefsîr Usulü*. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Ebû Dâvûd, S. b. E. b. İ. E. (2009). *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Şuayb el-Arnâvût- Muhammed Kâmil Karabellâ. Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye.
- Eliade, M. (2020). *Mitlerin Özellikleri* (S. Rifat, Çev.). Alfa.
- Fığlalı, E. R. (1981). Mesih ve Mehdî İnanç Üzerine. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/3-4, 179-214.
- Gençtürk, S. (2014). *İlahi Dinlerde Ahir Zaman ve Kıyamet*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gumârî, A. b. M. b. S. (1986). *'Akdîtu ehl-i İslâm fi nüzûli İsa (as)*. Âlemü'l-Kütüb.
- Hooke, S. H. (2002). *Ortadoğu Mitolojisi* (A. Şenel, Çev.). İmge.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed A. b. G. (2001). *el-Muharretü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. nşr. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- İbn Hacer, A. b. A. b. A. (2010). *Fethü'l-bârî*. nşr. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz- Muhammed Fuâd Abdülbâki-Muhibbüddîn el-Hatîb. el-Mektebetü's-Selefiyye.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İ. b. Ö. (2017). *en-Nihâye fi'l-fiten ve'l-melâhim*. nşr. İsamüddîn es-Sabâbitî. Dâru'l-Hadîs.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İ. b. Ö. (1999). *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-'azîm*. nşr. Sâmî b. Muhammed es-Selâme. Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzî'.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah M. b. Y. (2006). *Sünenü İbn Mâce*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki. Dâru İhyâi'l-Kütübü'l-Arabiyye.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl M. b. M. (1993). *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Ahmed Fâris eş-Şidyâk. Dâru Sâdır.
- İbn Mende, Ebû Abdullah M. b. İ. b. Y. (1985). *Kitâbü'l-İmân*. nşr. Ali b. Muhammed b. Nâsîr el-Fükayhî. Müessesetü'r-Risâle.
- İbnü'l-Esir, M. b. M. C. (1963). *en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs*. nşr. Tâhir Ahmed ez-Zâvi-Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
- Kâsımî, M. C. (2003). *Tefsîrü'l-Kâsımî*. nşr. Muhammed Bâsil Uyûn es-Suved. Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Kettânî, Ebû Abdullah M. b. C. (2009). *Nazmü'l-mütenâsîr mine'l-hadîsi'l-mütevâtir*. Dâru'l-Kütübü's-Selefiyye.

- Kevserî, M. Z. (1987). *Naẓratün 'âbiretün fî mezâimi men yünkirü nüzûle 'Îsâ 'aleyhi's-selâm kâble'l-âhîre*. el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs.
- Keşmirî, M. E. Ş. (1992). *et-Taşrîhü bi-mâ tevâtere fî nuzûli'l-Mesîh*. nşr. Abdulfettâh Ebû Gudde. Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye.
- Kocabaş, Ş. (2001). Kur'an ve Hadislerde Kıyamet Günü. *Dîvân Dergisi*, 1/129-154.
- Koç, M. (2016). *Elmalılı Hamdi Yazır'da Kıyamet Alametleri ve Ölüm*. (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Kurtubî, Ebû Abdullah M. B. A. b. E. B. (2006). *el-Câmiü li-ahkâmi'l-Kur'an*. nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Müessesetü'r-Risâle.
- Kurtubî, Ebû Abdullah M. b. A. b. E. B. (2004). *Kitâbü't-Tezkire*. nşr. Sâdık b. Muhammed b. İbrahim. Mektebetü Dâru'l-Minhâc.
- Muttakî el-Hindî, A. A. b. H. (1985). *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-ekvâl ve'l-ef'âl*. nşr. Bekrî el-Hayyânî-Safvet es-Sakâ. Müessesetü'r-Risâle.
- Müslim, Ebû'l-Hasen M. b. H. N. (2006). *Şahîhü Müslim*. nşr. Ebû Kuteybe Nazar b. Muhammed el-Fâryâbî. Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzî'.
- Râgıb el-İsfahânî, H. b. M. b. M. (2009). *Müfredâfü elfâzı'l-Kur'an*. nşr. Safvân Adnân Dâvûdî. Dâru'l-Kalem-Dâru'ş-Şâmiyye.
- Reşid Rızâ, M. R. b. A. R. (1990). *Tefsîrü'l-Menâr*. nşr. el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb. Dâru'l-Menâr.
- Rûdânî, Ebû Abdullah M. b. M. b. S. (1998). *Cem'ul fevâid min Câmiü'l-usûl ve Mecmai'z-zevâid*. nşr. Ebû Ali Süleyman b. Durey'. Mektebetü İbn Kesîr-Dâru İbn Hazm.
- Sarıtoprak, Z. (1992). *İslâm'a ve Diğer Dinlere Göre Deccal*. Yeni Asya.
- Seffârîni, Ebû'l-Avn M. b. A. b. S. (2009). *el-Buḥûrû'z-zâhîre fî 'ulûmi'l-âhîre*. nşr. Abdülazîz Ahmed b. Muhammed el-Meşîkah. Dâru'l-Âsime.
- Seffârîni, Ebû'l-Avn M. b. A. b. S. (1991). *Levâmiu'l-envâri'l-behiyye ve sevâtıu'l-esrâri'l-eseriyye*. nşr. Abdurrahman Ebâ Buteyn-Süleyman b. Suhmân. el-Mektebetü'l-İslâmi-Dâru'l-Hânî.
- Sülemî, Y. b. Y. b. A. b. A. M. (1989). *'İkdü'd-dürer fî ahbâri'l-Mehdî'l-muntazar*. nşr. Mühîb b. Sâlih b. Abdurrahman el-Bürîni. Mektebetü'l-Menâr.
- Şa'rânî, Ebû'l-Mevâhib A. b. A. b. A. (2011). *Muḥtaşar Tezkiretü'l-Kurtubî*. Hakikat Kitabevi.
- Şimşek, Ö. (2019). *Mehdîlik ve Nüzul-i İsâ Tartışmaları*. Fecr.
- Taberî, Ebû Ca'fer M. b. C. (2001). *Câmiü'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an*. nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Hicr li't-Tibâa ve'n-Neşr.
- Taşbolotov, A. (2007). *Yecüc ve Mecüc Hakkındaki Hadislerin İsnad ve Metin Açısından Tahlili*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekineş, A. (2008). *Âhîrzaman ve Kıyamet Alametleri*. Işık.
- Tirmizî, Ebû İsâ M. b. İ. (1996). *el-Câmiü'l-kebîr*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmi.
- Yonar, G. (2019). *Kıyamet Mitolojileri*. Ötüken Neşriyat.
- Yurdagür, M. (1994). Duhân. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/546-548.

Hakem Değerlendirmesi: Dış, bağımsız.

Yazar Katkıları:

Birinci yazar: %100

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions:

First Author: %100

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.